

ИЖТИМОЙИ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

1-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-1

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-1

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

№SI-1 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2026-SI-1>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук (DSc), профессор

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Сабинова Умида Фархадовна
доктор социологических наук (DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.

Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.

Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмуратов Мансур Бобомуратович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Негматова Шахзода Шухратовна
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Шайылдаева Асель Кокоевна
кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)
Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
кандидат философских наук (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи

Социальные структуры, социальные институты и образ жизни

Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдугани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджаньян
доктор философии по социологическим наукам,
профессор (США)
Абдулазизов Абдулвохид Хабибуллович
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.

Социология социального сознания и социального процесса.

Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Марина Валерьяновна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решаёт задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счёт внедрения достижений научных исследований учёных и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Жусубалиев Абдикайым Рысбаевич
кандидат социологических наук, доцент (Кыргызстан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)
Каланова Сабохат Мурадовна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)
Рахимбаева Дилбархон Абдулхамитовна
кандидат философских наук, доцент (Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариева Аълохон Нуриддиновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Уразалиева Гулшода Бекпўлатовна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

Жиянмуратова Гулноз Шербутаевна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович
доктор философии по социологическим наукам,
и.о. профессор (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Сеитова Зухрагон Пиржановна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Абдуллаев Акмал Гадаймурадович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)
Абдухалилов Абдулло Абдухамитович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МАҚОЛАДА КЕЛТИРИЛГАН ДАЛИЛЛАРНИНГ ТЎҒРИЛИГИ УЧУН МУАЛЛИФ МАСЪУЛДИР | АВТОР НЕСЕТ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ДОСТОВЕРНОСТЬ ФАКТОВ ИЗЛОЖЕННЫХ В СТАТЬЕ

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Сеитов А.П. СОЦИОЛОГИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ДИАЛОГА МЕЖДУ ОБЩЕСТВОМ И ГОСУДАРСТВОМ.....	5
2. Rasulov Abdimumin O'ZBEKISTONDA PSIXODIAGNOSTIKA METODIKALARINING TATBIQ ETISH TARIXI..	8
3. Xusanova Xayriniso, Kamilov Farxod G'ARB DAVLATLARIDA AHOLINI IJTIMOY HIMOYALASHNING KONSEPTUAL VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI.....	16
4. Hojiyev Zavqiddin INNOVATSION TA'LIM KLASITERI MAMLAKATNI IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	24
5. Yunusov Alisher YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLAR QATLAMI: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	33
6. Kadirova Xalima GLOBALASHUV SHAROITIDA MEDIA TA'LIM VA MEDIA SAVODXONLIKNING IJTIMOY AHAMIYATI.....	40
7. Abdikadirova Nigora RAQAMLASHTIRISH VA RAQAMLI TA'LIMNING INSON SALOHİYATIGA TA'SIRI.....	46
8. Ким Лариса ВИРТУАЛЬНАЯ СОЦИОСФЕРА: ТРАНСФОРМАЦИЯ СТРУКТУРЫ И КУЛЬТУРЫ УЗБЕКСКОГО ОБЩЕСТВА.....	53
9. Islambaev Ravshan QORAQALPOG'ISTONDA YOSHLAR NORASMIY BANDLIK DINAMIKASINING IJTIMOY-IQTISODIY OMILLARI.....	60
10. Eshmanova Iroda O'ZBEK YOSHLARINING XITOIY XALQ RESPUBLIKASIDAGI MOSLASHUV JARAYONLARI.....	67
11. Ravshanbekova Xurshidabonu YANGI O'ZBEKISTONDA XALQ QABULXONALAR EVALUTSIYASINI TADQIQ ETISHNING NAZARIY-METODOLOGIK JIHA TLARI.....	74
12. Mirjavxarova Farida YOSH ALARNING HARBIY-PROFESSIONAL ORIENTATSIYAGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	81
13. Boboyev Sherzod O'ZBEKISTONDA XAYRIYA AMALIYOTINING TARIXIY-RETROSPEKTIV TAHLILI.....	90
14. Anorboyeva Marifat YANGI O'ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARIGA DOIR NORMATIV-HUQUQIY HUIJATLARNING KONTENT TAHLILI.....	98
15. Yaxshiliqova Dildora NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING SOTSIAL MOBILLIK JARAYONLARIGA DOIR YONDASHUVLARNING NAZARIY TAHLILI.....	105
16. Nuralimova Gulsinoy AHOLINING ZAIF QATLAMLARIGA KO'RSATILADIGAN IJTIMOY XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	113
17. Mirzaaalieva Aziza SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA IJTIMOY-SIYOSIY TAHLILNING NAZARIY MUAMMOLARI.....	119

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Hojiyev Zavqiddin,

O'zbekiston Milliy universiteti tadqiqotchisi,

Sotsiologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

e-mail: zfarxodov1938@gmail.com

INNOVATSION TA'LIM KLASTERI MAMLAKATNI IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA: SOTSIOLOGIK TAHLIL

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.21980511>

ANNOTATSIYA

Maqolada ta'lim, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasining mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi muhim ahamiyati sotsiologik yondashuv asosida tahlil qilindi. Innovatsion klasterlar iqtisodiy yoki tashkiliy tuzilma sifatida emas, balki institutlar, ijtimoiy munosabatlar, ishonch, hamkorlik va institutsional aloqalar tizimi sifatida talqin etiladi. Shu asosda «korxona – oliygo'h – ilmiy tashkilot» hamkorligi inson kapitalini rivojlantirish, innovatsion salohiyatni yuksaltirish va barqaror taraqqiyotni ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim institutsional mexanizm sifatida ochib berildi. Ta'lim, ilm-fan, tadbirkorlik, davlat boshqaruvi, jamoatchilik hamda ekologik omillarning institutsional va funksional uyg'unligiga tayanuvchi sotsiologik model shaklida tizimlashtirildi.

Kalit so'zlar: davlat boshqaruvi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy tizim, klaster, uch yoqlama spiral, universitet, ta'lim, innovatsiya, biznes.

Хожиев Завкиддин,

Соискатель Национального университета Узбекистана,

Доктор социологических наук (DSc), dotsent

e-mail: zfarxodov1938@gmail.com

ИННОВАЦИОННЫЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ КЛАСТЕР КАК ФАКТОР СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

АННОТАЦИЯ

В статье на основе социологического подхода анализируется важное значение интеграции образования, науки и производства в социально-экономическом развитии страны. Инновационные кластеры рассматриваются не только как экономическая или организационная структура, но и как система институтов, социальных отношений, доверия, сотрудничества и институциональных связей. На этой основе сотрудничество в формате «предприятие – вуз – научная организация» раскрывается как важный институциональный механизм, способствующий развитию человеческого капитала, повышению инновационного потенциала и обеспечению устойчивого развития. Также систематизирована социологическая модель, основанная на институциональной и функциональной согласованности образования, науки, предпринимательства, государственного управления, общественности и экологических факторов.

Ключевые слова: государственное управление, социально-экономическое развитие, социальная система, кластер, тройная спираль, университет, образование, инновация, бизнес.

Khojiev Zavkiddin,

Researcher of the National University of
Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek,
Doctor of Sociology (DSc), Associate Professor
e-mail: zfarxodov1938@gmail.com

INNOVATIVE EDUCATIONAL CLUSTER AS A FACTOR OF THE COUNTRY'S SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS

ABSTRACT

The article analyzes, from a sociological perspective, the significant role of integrating education, science, and production in the country's socio-economic development. Innovative clusters are interpreted not merely as economic or organizational structures, but as systems of institutions, social relations, trust, cooperation, and institutional linkages. On this basis, the «enterprise – university – research organization» partnership is revealed as an important institutional mechanism that contributes to the development of human capital, the enhancement of innovative capacity, and the achievement of sustainable development. In addition, a sociological model based on the institutional and functional coherence of education, science, entrepreneurship, public administration, civil society, and environmental factors is systematized.

Keywords: public administration, socio-economic development, social system, cluster, triple helix, university, education, innovation, business.

KIRISH

Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida amaliy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirish va ularning natijadorligini oshirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda innovatsion ishlanmalarni ishlab chiqarish amaliyoti bilan integratsiyalashuvini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, "korxona – oliygoh – ilmiy tashkilot" klaster tizimini shakllantirish va rivojlantirish ilmiy-tadqiqot faoliyatini iqtisodiyotning real sektori ehtiyojlari bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. Mazkur klaster modeli ilmiy g'oyalarni tijoratlashtirish, innovatsion mahsulot va texnologiyalarni yaratish hamda ularni amaliyotga joriy etish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, bunday integratsion hamkorlik mexanizmi kadrlar tayyorlash sifatini yuksaltirish, ta'lim jarayonini ishlab chiqarish talablari asosida takomillashtirish va ilmiy salohiyatdan samarali foydalanishga zamin yaratadi. Iqtisodiy jihatdan rivojlangan xorijiy davlatlarning tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, iqtisodiyot tarmoqlarini klasterlashtirish ishlab chiqarish, ilm-fan, ta'lim va infratuzilma o'rtasidagi integratsion aloqalarni mustahkamlash orqali innovatsion rivojlanish uchun qulay institutsional muhitni shakllantiradi. Bunday yondashuv tarmoqlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish bilan birga, aholi bandligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, aholi turmush darajasini yaxshilash orqali hududlarning ijtimoiy farovonligi va inklyuziv rivojlanishini ta'minlashning muhim omili bo'lib xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevraldagi PF-22-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston – 2030" strategiyasini "Mahallani rivojlantirish va jamiyatni yuksaltirish yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi bo'yicha amaliy tadbirlar rejasining 10-maqsadida iqtisodiyotning eng tez o'sib borayotgan yo'nalishlarida amaliy tadqiqotlarni kuchaytirish, "korxona – oliygoh – ilmiy tashkilot" klaster tizimini samarali joriy etish orqali ilmiy-texnik salohiyatni mustahkamlash va innovatsion rivojlanishni ta'minlash belgilab berilgan [1].

Lug'aviy jihatdan «klaster» (ingl. cluster) tushunchasi o'xshash belgilarga ega bo'lgan va o'zaro yaqin joylashgan elementlar guruhini anglatadi [2]. Iqtisodiy yondashuvda mazkur tushuncha

alohida subyektlarning yig'indisi sifatida emas, muayyan yo'nalishda bir-birini to'ldiradigan va o'zaro bog'langan yaxlit tizimni ifodalaydi [3]. Shu nuqtayi nazardan klaster tushunchasini muayyan makonda joylashgan, umumiy qiymat yaratish zanjirining turli bo'g'inlarida ishtirok etuvchi va o'zaro bog'liqlik asosida shakllangan subyektlar tizimi sifatida tavsiflash mumkin.

Klaster konsepsiyasining nazariy asoslari iqtisodchi olim Michael Porter tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u klasterlarni o'zaro bog'liq korxonalar, ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar va davlat institutlarining muayyan hududdagi konsentratsiyasi sifatida tavsiflaydi [4].

ASOSIY QISM

Ilmiy adabiyotlarda klasterlarning aksariyati u yoki bu darajada innovatsion rivojlanish jarayonlariga ta'sir ko'rsatadi, innovatsiyalarni yaratish, o'zlashtirish hamda amaliyotga tatbiq etish sur'atlarini jadallashtirishga xizmat qilishi ochib berilgan. Boshqa ilmiy tadqiqotlarda klasterlar iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish hamda bilim va texnologiyalar transferini jadallashtirishning samarali mexanizmi sifatida baholanadi.

Xususan, Uch yoqlama spiral (Triple Helix) modeli bilimga asoslangan iqtisodiyot va bilim jamiyati kontekstida iqtisodiy hamda ijtimoiy rivojlanishni rag'batlantiruvchi mexanizm sifatida oliy ta'lim muassasasi, sanoat va hukumat o'rtasidagi o'zaro ta'sirlarni konseptuallashtiradi. Mazkur modelda har bir sektor spiral shaklida ifodalanadi. Vazifalarni amalga oshirishda o'zaro munosabatlarga kirishishi natijasida sektorlar orasidagi dinamik aloqalarni vizuallashtiruvchi mexanizm sifatida xizmat qiladi. Dastlabki ikki o'lchovli model vaqt o'tishi bilan o'zgaruvchi kompleks ta'sirlarni aks ettirish maqsadida rivojlantirib borilgan.

Bunday yondashuv nazariy jihatdan 90-yillarda Henry Etzkowitz va Loet Leydesdorff tomonidan «Uch yoqlama spiral: universitet-sanoat-hukumat munosabatlari va bilimga asoslangan iqtisodiy rivojlanish laboratoriyasi» nomli nashrda ilgari surilgan [5]. Ta'kidlash lozimki, oliy ta'lim muassasalari, sanoat va hukumatlar o'rtasidagi hamkorlik texnologiya transfer ofislari, ilmiy parklar va boshqa vositachi institutlarning shakllanishiga asos bo'lib xizmat qildi. Ushbu olimlar ko'rsatib o'tilgan uch sektor o'rtasidagi munosabatlarni ilmiy va nazariy jihatdan tahlil qilib, yangi gibridd tashkilotlar shakllanish mexanizmlarini asoslab berishgan [6]. Fikrimizcha, olimlar tomonidan taklif qilingan modelning konsepsiyasi shundan iboratki, murakkab tarzda tashkil etilgan ijtimoiy-iqtisodiy tizimni tashkiliy jihatdan davlat apparati, biznes va ilmiy hamjamiyati bilan birlashtirishdan iborat.

Ta'kidlash joizki, mazkur modelda fanning ustuvor ahamiyat kasb etishi muhim ahamiyatga ega. Unda o'zaro manfaatli sheriklik ekotizimini yaratish orqali ilmiy muassasa haqiqiy buyurtmachiga ega bo'ladi, korxona esa ishlab chiqaruvchi sifatida g'oyalar va texnologiyalarga ega bo'ladi. Ijtimoiy-iqtisodiy yondashuv nuqtayi nazaridan, bunday yondashuv nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda, balki hududlarda inson kapitalining rivojlanishi, aholi bandligini ta'minlash, kasbiy malakasini oshirish va ijtimoiy faollikni yuksaltirishga xizmat qiluvchi muhim tizim sifatida ham namoyon bo'ladi.

Amerikalik sotsiolog olim Henry Etzkowitz va gollandiyalik sotsiolog olim Loet Leydesdorfflar tomonidan ilmiy jihatdan asoslab berilgan ushbu model universitet, sanoat va hukumat o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar hamda ularning "boshlang'ich roli"ga asoslanadi. Taklif etilgan mazkur modelda universitetlar asosiy tadqiqotlarni amalga oshirsa, sanoat sohasi tijorat mahsulotlarini ishlab chiqaradi, hukumat esa o'z navbatida bozorlarni tartibga solish va nazoratni amalga oshiradi. O'zaro hamkorlik doirasida ularning har biri boshqa tashkilotning ayrim xususiyatlarini o'zlashtiradi va natijada gibridd institutlar shakllanishiga olib keladi.

Olimlarning fikriga ko'ra, mazkur model doirasida ishtirokchilar o'rtasida ikki yoqlama hamkorlik munosabatlari shakllanadi va ular bilim, texnologiya hamda innovatsiyalar transferini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. O'zaro munosabatlarning dinamik tarzda o'zgarib borishi evolyusion jarayonlar orqali funksional integratsiyaning mustahkamlanishiga va natijada mamlakatning bilimga asoslangan ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlashga xizmat qiladi. Hozirgi kunda ko'plab mamlakatlarda mazkur model mintaqaviy va milliy innovatsion siyosatni shakllantirishda muhim strategik mexanizm sifatida keng qo'llanib kelinmoqda.

Shuni alohida ko'rsatib o'tish joizki, ushbu modelda tadqiqot universitetlari markaziy o'rinni egallaydi. Dunyoning yetakchi ilg'or mamlakatlarida bilimlarni iqtisodiyot bilan integratsiyalash

jarayoni jadallik bilan olib borilmoqda va yangi bilim hamda texnologiyalar milliy raqobatbardoshlikni ta'minlashda asosiy manbalaridan biriga aylanmoqda. Shu bois ilmiy tadqiqot faoliyatini amalga oshiruvchi muassasalar bilimga asoslangan ishlab chiqarish tizimini shakllantirishda muhim institutsional bo'g'in sifatida qaralmoqda.

Zamonaviy axborot makonida yangi bilimlarning shakllanishi va ularning texnologiya hamda innovatsion mahsulotlarga transformatsiya qilinishi jarayonini hisobga olgan holda, bugungi ijtimoiy-iqtisodiy bosqichni innovatsion taraqqiyot davri sifatida baholash mumkin. Ilmiy g'oyaning shakllanishidan tortib, uning tayyor mahsulot sifatida ishlab chiqarishga joriy qilinishigacha bo'lgan davr ilmiy sohalar va real sektor o'rtasidagi samarali hamkorlik darajasiga bevosita bog'liq bo'lib qoladi.

Ta'kidlash joizki, universitet, biznes va davlat o'rtasidagi o'zaro hamkorlik murakkab institutsional jarayon hisoblanib, u muayyan vaqt davomida izchil hamkorlikni hamda unda ishtirokchi tomonlarning muvofiqlashtirilgan faoliyatini va strategik manfaatlarini uyg'unlashtirishni talab qiladi. Mazkur jarayonda "ilm-fan-biznes", "davlat-ilm-fan" va "davlat-biznes" o'rtasidagi munosabatlar, odatda, ikki subyekt o'rtasidagi hamkorlikni ifodalovchi "ikki yoqlama spiral" modeli asosida shakllanadi. Mazkur modelda har bir institut innovatsion jarayonning muayyan bosqichlarini ta'minlab, o'zaro hamkorlik orqali bilim va texnologiyalarning shakllanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, innovatsion jarayonlarning tobora murakkablashib borishi e'tiborga olinadigan bo'lsa, ikki tomonlama hamkorlik mexanizmining imkoniyatlari ma'lum darajada cheklanib boradi.

Shu sababli universitet, biznes va davlat institutlarining o'zaro integratsiyalashgan hamkorligini nazarda tutuvchi "uch yoqlama spiral" (Triple Helix) modeli innovatsion rivojlanishning muhim nazariy va amaliy asoslaridan biri sifatida qoraladi. Mazkur model doirasida mazkur institutlar nafaqat o'zining an'anaviy funksiyalarini bajaradi, balki innovatsiyalarni yaratish, joriy etish va tijoratlashtirish jarayonlarida o'zaro hamkorlik orqali bir-birining faoliyatini to'ldirib boradi. Natijada bilimlarni yaratish, ularni iqtisodiyotga transfer qilish va innovatsion mahsulotlar ishlab chiqarish jarayonlari yanada samarali tashkil etiladi. Davlat esa institutsional muhitni shakllantiruvchi va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi subyekt sifatida namoyon bo'ladi.

Natijada mazkur institutlar o'rtasidagi integratsiya bilimlarni yaratish, texnologiyalarni transfer qilish va innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligini oshiradi. Bunday sharoitda innovatsion ekotizim shakllanib, u ilm-fan, davlat va biznes o'rtasidagi barqaror hamkorlikni ta'minlash orqali bilimlarga asoslangan iqtisodiyotni rivojlantirishga hamda milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsion klasterlar mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim drayverlaridan biri hisoblanadi. AQShning iqtisodiy rivojlanish strategiyasi klaster yondashuviga asoslangan bo'lib, innovatsion klasterlarni shakllantirish va ularni rivojlantirish mamlakatning muhim strategik vazifalaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda innovatsion klasterlarni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash maqsadida davlat tomonidan maxsus dasturlar va institutsional mexanizmlar ishlab chiqilgan. Xususan, U.S. Economic Development Administration kabi tashkilotlar hududiy innovatsion klasterlarni shakllantirish, ularni moliyaviy va tashkiliy jihatdan qo'llab-quvvatlash hamda ishtirokchilar o'rtasida samarali hamkorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Mazkur institutsional mexanizmlar klaster ishtirokchilari o'rtasida vazifalarni muvofiqlashtirish, investitsiyalarni jalb qilish va tashkiliy-byurokratik masalalarni hal etishga xizmat qiladi [7].

AQShda klasterlar, odatda, mamlakatning ma'muriy-hududiy tuzilishiga muvofiq ravishda shtatlar darajasida shakllantiriladi. Bunda asosiy e'tibor tashkil etilayotgan klasterlarning global raqobatbardoshligini ta'minlash, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish hamda ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (R&D) natijalarini tijoratlashtirishga qaratilgan. Shu bilan birga, bunday jarayonlarda tadqiqot universitetlari muhim o'rin tutadi. Davlat tomonidan universitetlarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash, ilmiy grantlar va innovatsion dasturlar orqali tadqiqot faoliyatini rag'batlantirish natijasida ilm-fan yutuqlarini iqtisodiyotga joriy etish uchun qulay institutsional muhit yaratiladi [8].

Natijada universitetlar, biznes subyektlari va davlat institutlari o'rtasidagi hamkorlik innovatsion g'oyalarning texnologiyalar va bozorbop mahsulotlarga aylanishini tezlashtirib, mamlakat iqtisodiyotining barqaror va raqobatbardosh rivojlanishiga xizmat qiladi.

Ilmiy manbalarda Silicon Valley hududi "uch yoqlama spiral" (Triple Helix) modelining amaliyotda muvaffaqiyatli tatbiq etilgan eng yorqin misollaridan biri sifatida qayd etiladi [9]. Ta'kidlash lozimki, mazkur hududda jahon miqyosida raqobatbardosh innovatsion klaster kompleksi shakllangan bo'lib, uning tarkibida yirik IT kompaniyalari, ilmiy tadqiqot markazlari va nufuzli universitetlar faoliyat yuritadi. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, mazkur hududda innovatsion ekotizimning shakllanishi universitetlar, sanoat korxonalari va davlat institutlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning yuqori darajada tashkil etilganligi bilan izohlanadi.

"Uch yoqlama spiral" konsepsiyasi ham AQSh universitetlarining innovatsion salohiyatini, ularning davlat va biznes o'rtasidagi o'zaro hamkorligini o'rganish natijasida shakllangan. Mazkur konsepsiyaning amaliyotga tatbiq etishning asosiy formati sifatida innovatsion klaster shakllangan. Xususan, Stanford University va University of California, Berkeley kabi yetakchi universitetlar tomonidan ilmiy tadqiqotlarni olib borish, innovatsion g'oyalarni shakllantirish hamda yuqori malakali kadrlar tayyorlashda muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, Google, Apple va Intel kabi texnologik korporatsiyalar ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish va ularni keng ommaga mo'ljallangan innovatsion mahsulotlarga aylantirish jarayonida faol ishtirok etadi. Davlat tomonidan yaratilgan institutsional muhit, ventchur moliyalashtirish tizimining rivojlanganligi va innovatsiyalarni rag'batlantiruvchi siyosat mazkur hududda innovatsion faoliyatning jadal rivojlanishiga poydevor bo'lib xizmat qiladi [10].

So'nggi yillarda jahon ta'lim tizimida universitet ta'limi tobora ixtisoslashgan xususiyat kasb etmoqda. Ko'plab mamlakatlarda talabalar o'z ta'lim traektoriyasi doirasida faqat muayyan bir ixtisoslikni tanlash imkoniyatiga ega bo'lib, u texnik, gumanitar yoki iqtisodiy yo'nalishlardan biri bo'lishi mumkin [11]. Bunday yondashuv industrial jamiyat talablariga ma'lum darajada mos kelgan bo'lsa-da, bugungi kunda mehnat bozori va ijtimoiy taraqqiyotning dolzarb talablari keng dunyoqarashga, tanqidiy va tizimli fikrlay olish qobiliyatiga, shuningdek, turli sohalar kesishmasida shakllanuvchi kompleks kompetensiyalarga ega mutaxassislarni tayyorlash zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Ta'lim tarixiga oid ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'rta asrlarda universitet ta'limi Trivium (uch asosiy «so'z san'ati») modeli asosida tashkil etilgan bo'lib, u grammatika, ritorika va mantiq kabi fundamental fanlarni o'rganishni o'zida mujassamlashtirgan [12]. Mazkur fanlarni o'qitishdan ko'zlangan asosiy maqsad ta'lim oluvchilarda mustaqil fikrlash, fikrini ravon ifodalash madaniyati va mantiqiy mushohada yuritish qobiliyatlarini shakllantirish hamda rivojlantirishdan iborat bo'lgan.

Zamonaviy ta'lim tizimida esa mazkur yondashuvning yangilangan shakli sifatida Novum Trivium konsepsiyasi taklif etilmoqda [13]. Unga ko'ra, zamonaviy mutaxassis tayyorlash jarayoni uchta asosiy yo'nalishning uyg'unlashgan faoliyatiga asoslanadi: sohaviy-professional tayyorgarlik, innovatsiya va tadbirkorlik ko'nikmalari, shuningdek, xorijiy tillarni bilishi hamda umummadaniy kompetensiyalarga ega bo'lishi. Bunday integratsiya ta'lim oluvchilarning nafaqat kasbiy salohiyatini, balki bilimlarni amaliyotga joriy etish, xalqaro muhitga moslashish va turli sohalar kesishmasida samarali faoliyat olib borish imkoniyatini ham kengaytiradi.

Keyinchalik Triple Helix modeli yanada rivojlantirilib, innovatsion jarayonlarda jamoatchilik, madaniy muhit, ijtimoiy institutlar va ekologik omillarni hisobga oluvchi **Quadruple Helix** (to'rt yoqlama spiral) va **Quintuple Helix** (besh yoqlama spiral) modellari taklif qilindi. Mazkur yondashuvlarda innovatsion rivojlanish nafaqat universitet, biznes va davlat o'rtasidagi o'zaro aloqalar bilan, balki fuqarolik jamiyati va tabiiy muhit ta'siri bilan ham bog'liq tizim sifatida talqin etiladi.

Quadruple Helix (to'rt yoqlama spiral) modelini innovatsion faoliyat tarkibiy tuzilishiga fuqarolik jamiyatini, ommaviy axborot vositalarini, madaniy muhitni va ijtimoiy institutlarning ta'sirini ham kiritadi. Bu yondashuvga ko'ra, innovatsiyalar nafaqat iqtisodiy va institutsional omillar, balki jamiyatning ijtimoiy va madaniy salohiyati bilan ham chambarchas bog'liq hisoblanadi. Shu sababli

innovatsion g'oyalarning shakllanishi va joriy etilishida jamoatchilikning faol ishtiroki muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy tadqiqotlarda innovatsion tizimlarning barqaror rivojlanishini ta'minlash maqsadida Quintuple Helix (besh yoqlama spiral) modeli taklif qilingan bo'lib, mazkur konsepsiya innovatsion jarayonlarda ekologik omillarni ham inobatga oladi. Xususan, atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va «yashil iqtisodiyot» tamoyillarini joriy etish innovatsion jarayonning ajralmas qismi sifatida baholanadi. Natijada innovatsion rivojlanish iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik maqsadlarni o'zaro uyg'unlashtiruvchi yaxlit jarayon sifatida namoyon bo'ladi [14]. Fikrimizcha, zamonaviy klasterli rivojlanish strategiyalari ushbu jarayonda fuqarolik jamiyati ishtirokini kengaytirish, ijtimoiy salohiyatdan samarali foydalanish hamda ekologik barqarorlik talablarini hisobga olishni ham taqozo etadi.

Amerikalik sotsiolog olim Powell W.W. ta'kidlagan tarmoqli boshqaruv g'oyasi zamonaviy innovatsion rivojlanishning Quadruple Helix va Quintuple Helix modellarini anglashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Olimning tadqiqotlariga ko'ra, tarmoqli muvofiqlashtirish ierarxik bo'ysunuvdan ko'ra o'zaro almashinuv, ishonch, jamiyatdagi nufuzi va uzoq muddatli hamkorlikka tayanadi. Quadruple Helix modelidagi aynan shu jihati innovatsion jarayonlarga faqat universitet, biznes va davlat emas, balki fuqarolik jamiyati, media va madaniy muhit ham faol ishtirok etuvchi subyekt sifatida qo'shilishi bilan izohlaydi.

Quintuple Helix yondashuvida esa mazkur hamkorlik tizimi yanada murakkablashib, unga tabiiy muhit va ekologik barqarorlik kabi qo'shimcha omillar integratsiya qilinadi. Shu sababli, Pauell ilgari surgan ishonch va o'zaro manfaatdorlikka asoslangan tarmoqli boshqaruv tamoyillari Quadruple Helix modelida ijtimoiy ishtirokni, Quintuple Helix modelida esa barqaror rivojlanish va ekologik mas'uliyatni ta'minlovchi institutsional asos sifatida namoyon bo'ladi.

Olim nazariyasiga ko'ra, tarmoqli tashkil etish shakllari bozor va ierarxiyadan farqli ravishda ishonch, o'zaro manfaatli almashinuv, nufuzi va uzoq muddatli majburiyatlarga asoslangan munosabatlar tizimi sifatida shakllanadi. Shu nuqtayi nazardan, klaster boshqaruvini faqat ma'muriy nazorat yoki buyruqbozlik asosida tashkil etish yetarli emas. Uning haqiqiy samaradorligi turli ishtirokchilar o'rtasida ishonch muhiti, kelishuv madaniyati va tarmoqli koordinatsiya mexanizmlarining qay darajada rivojlangani bilan belgilanadi [15].

Boshqa bir amerikalik sotsiolog olim T.Parsons nazariyasiga ko'ra, har qanday ijtimoiy tizimning barqaror faoliyati undagi rollar, me'yorlar va umumiy qadriyatlarining o'zaro uyg'unlashuviga asoslanadi [16].

Shu ma'noda, ushbu klaster ham turli ishtirokchilardan tashkil topgan ijtimoiy tizim sifatida ularning vazifasi va roli aniq belgilangan, me'yoriy kelishuv ta'minlangan hamda umumiy maqsadlarga yo'naltirilgan faoliyat asosida samarali amal qiladi. Bunday yondashuv orqali klaster barqarorligi tasodifiy holat emas, balki institutsionallashtirilgan qoidalar va mushtarak qadriyatlarga asoslangan ijtimoiy tartib natijasidir, degan xulosaga kelish mumkin.

Fransuz sotsiolog olimi P.Burde o'z tadqiqotlarida ijtimoiy kapital shaxs yoki guruh ixtiyoridagi barqaror ijtimoiy aloqalar tarmog'i hamda shu tarmoq orqali safarbar etiladigan real hamda salohiyatli resurslar majmuasini urg'u beradi [17]. Shu jihatdan har qanday klasterda asosiy salohiyat ishtirokchilar o'rtasida shakllangan ishonch, o'zaro tan olish, nufuzi va barqaror hamkorlik munosabatlari bilan ham belgilanadi.

Ispaniyalik sotsiolog olim M.Kastelsning tarmoq jamiyati konsepsiyasiga ko'ra, zamonaviy jamiyatda ijtimoiy tuzilmaning yetakchi shakli tarmoqlardan iborat [18]. Shu nuqtayi nazardan, klaster hududiy yoki tashkiliy chegaralar bilan cheklanadigan oddiy institutsional birlashma emas, balki axborot, bilim, kapital va kommunikatsiya oqimlari o'zaro kesishadigan tarmoqli ijtimoiy makon sifatida namoyon bo'ladi.

Fikrimizcha, ushbu olimlarning nazariy qarashlarini integrativ asosda umumlashtirish taklif etilayotgan modelni ta'lim, ilm-fan, tadbirkorlik, davlat boshqaruvi, jamoatchilik hamda ekologik omillarning institutsional va funksional uyg'unligiga tayanuvchi, inson kapitali va innovatsion salohiyatni rivojlantirish orqali mamlakatni barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlashga xizmat qiluvchi intellektual ekotizim sifatida asoslash imkonini beradi. Ularning bu boradagi

yondashuvlari va nazariyalarini umumlashtirgan holda holda quyidagi sotsiologik nazariy model shaklida turkumlab olamiz (1-jadval).

1-jadval

Zamonaviy innovatsion klasterining sotsiologik modeli

Tarkibiy qismlar	Sotsiologik mazmun-mohiyati	Asosiy funksiyasi	Klasterdagi faoliyati
Ijtimoiy institutlar	O‘zaro ta’sirga kirishuvchi subyektlar - davlat, universitet, olimlar, tadqiqotchilar, biznes, nodavlat-notijorat tashkilotlari, jamoatchilik, media va ekologik guruhlar	Innovatsion jarayonda ishtirokchi subyektlarni shakllantirish	Klaster doirasida qaror qabul qilish, hamkorlik va tashabbuslar
Institutsional muhit	Huquqiy asoslar, ta’lim standartlari, innovatsiya siyosati, tashkiliy va ijtimoiy me’yorlar tizimi	Hamkorlik uchun qulay muhitni shakllantirish	Klasterda hamkorlikning rasmiy asosini ta’minlaydi
Ijtimoiy kapital	O‘zaro ishonch, jamiyatdagi nufuzi, majburiyatlar, norasmiy aloqalar, hamkorlik madaniyati	xarajatlarni minimallashtirish va barqarorlik ta’minlash	Ishtirokchilar o‘rtasidagi munosabatlarni mustahkamlaydi
Kommunikatsiya va hamfikrlilik muhiti	Bilim, axborot, qadriyat va tarmoqlar o‘rtasida fikr almashinuvi	Innovatsiya uchun umumiy hamfikrlilik muhitini yaratish	Raqamli platformalar, media, ilmiy forumlar, hamkorlik maydonlari
Madaniy-qadriyatlar muhiti	Innovatsiyaga ochiqlik, tadbirkorlikka moyillik, ekologik mas’uliyat, jamoaviy ishlash madaniyati	Yangi g‘oyalarni qabul qilish va qo‘llab-quvvatlash	Klasterning ijtimoiy barqarorligi oshadi
Tarmoqli boshqaruv	Ishonch, kelishuv va muvofiqlashuvga asoslangan boshqaruv	Ishtirokchilarning manfaatlarini uyg‘unlashtirish	Ishtirokchilar o‘rtasidagi uyg‘unlashgan faoliyat shakllantiriladi
Innovatsion faollik	Yangi g‘oya, startup, texnologiya, ijtimoiy innovatsiya va bilim transferi	Ijtimoiy munosabatlarni innovatsion natijaga aylantirish	Loyihalar, startaplar, tadqiqotlar, texnologik transfer
Ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik natija	Inson kapitali, bandlik, ijtimoiy mobillik, inklyuzivlik va barqarorlik	Klaster samaradorligini kompleks baholash	Hududiy rivojlanish, ijtimoiy farovonlik, “yashil” o‘sinh

Ko‘rsatib o‘tilgan modelni iqtisodiy yoki tashkiliy sxema sifatida emas, balki ijtimoiy munosabatlar, institutlar, qadriyatlar, ishonch, hamkorlik va tarmoqli o‘zaro ta’sirlar tizimi sifatida takomillashtirib borish kerak bo‘ladi. Bunday yondashuvda asosiy e’tibor “Kim nimani ishlab

chiqaradi?” degan savolga emas, balki “Qaysi ijtimoiy institutlar qanday munosabatga kirishadi, qanday me’yorlar va ishonch mexanizmlari orqali innovatsiya shakllantiriladi?” degan konseptual savolga qaratilishi lozim.

Zamonaviy sharoitda innovatsion klasterlarni an’anaviy tarzda faqat sanoat, ishlab chiqarish yoki biznes subyektlarining hududiy jamlanishi sifatida talqin qilish yetarli emas. Chunki, bilimlarga asoslangan iqtisodiyotning kengayib borishi, raqamli transformatsiya, ijtimoiy ishtirok mexanizmlarining faollashuvi va barqaror rivojlanish tamoyillarining ustuvor ahamiyat kasb etishi klasterlar mazmun-mohiyatini ancha murakkab va ko’p o’lchovli hodisa sifatida ko’rib chiqishni taqozo etmoqda. Shu bois innovatsion klasterlarni nafaqat tor iqtisodiy yoki tashkiliy tuzilma sifatida, balki ta’lim, ilm-fan, tadbirkorlik, davlat boshqaruvi, fuqarolik jamiyati va ekologik mas’uliyat o’rtasidagi o’zaro bog’liq hamkorlik munosabatlari asoslanuvchi yaxlit ijtimoiy-iqtisodiy ekotizim sifatida baholash maqsadga muvofiq.

XULOSA

Yuqoridagi tahlillarning mantiqiy davomi sifatida “smart innovatsion ta’lim klasteri” tushunchasini ilgari surish mumkin. Taklif etilayotgan konsepsiya innovatsion rivojlanishni faqat yangi texnologiyalar yaratish yoki iqtisodiy samaradorlikni oshirish bilan cheklamaydi, balki inson kapitali, institutsional hamkorlik, ijtimoiy ishonch, raqamli transformatsiya va ekologik barqarorlikni o’zaro uyg’unlashtiradi. Shu sababli taklif etilayotgan model ta’lim, ilm-fan, tadbirkorlik, davlat boshqaruvi, jamoatchilik va ekologik omillarning uyg’unlashgan faoliyati asosida shakllanuvchi, inson kapitali va innovatsion salohiyatni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta’minlashga qaratilgan intellektual ekotizim sifatida tavsiflash mumkin. Unda samaradorlik alohida tashkilotning faoliyati natijasi sifatida emas, balki ishtirokchilar o’rtasidagi munosabatlar darajasi, axborot va bilim almashinuvining intensivligi, innovatsiyalarni amaliyotga joriy etish tezligi hamda umumiy maqsadlarga erishishdagi institutsional uyg’unlik orqali namoyon bo’ladi.

Shu nuqtayi nazardan innovatsion ta’lim klasteri mazmunan O’zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar, ayniqsa, O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan ta’lim, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirishga qaratilgan ustuvor vazifalar bilan bevosita uyg’unlashadi [19]. Shuningdek “korxona – oliygoh – ilmiy tashkilot” klaster tizimi orqali amaliy tadqiqotlarni rivojlantirish, innovatsion ishlanmalarni amaliyotga joriy qilish va mamlakat hududlari rivojlantirishning yangi ustuvor vazifalarini shakllantirishda muhim institutsional asos bo’lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar/ Литература/ References:

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 22-fevraldagi «Mahallani rivojlantirish va jamiyatni yuksaltirish» yilida ustuvor yo’nalishlar bo’yicha islohotlar dasturlari va «O’zbekiston – 2030» strategiyasini amalga oshirish bo’yicha davlat dasturi to’g’risida»gi PF-22-son Farmoni // <https://lex.uz/docs/8050787>.
2. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. Редактор-координатор - академик РАН Г. В. Осипов. – М.: Издательская группа ИНФРА М НОРМА, 1998. – Б. 126. // https://www.isras.ru/files/File/publ/Scan_2018/Soc_entsikloped_slovar_1998.pdf; <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cluster>.
3. Mirzayev Q.J. Shavqiyev E.Sh., Janzakov B.K. Innovatsion iqtisodiyot. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2020. – B 282.
4. Porter M.E. *Clusters and the New Economics of Competition*. Harvard Business Review, 1998. 76 (6). – PP. 77-90.
5. Loet Leydesdorff. The Triple Helix of University-Industry-Government Relations. https://www.researchgate.net/publication/228130923_The_Triple_Helix_of_University-Industry-Government_Relations_February_2012.

6. Yuzhuo Cai. Neo-Triple Helix Model of Innovation Ecosystems: Integrating Triple, Quadruple and Quintuple Helix Models // <https://www.semanticscholar.org/reader/3a0cd7699ac72d57cacf13a981ac4873ed564885>.
7. Ketels C. *Recent research on competitiveness and clusters: What are the implications for regional policy?* Cambridge Journal of Regions, Economy and Society. 2013.
8. Etzkowitz, H. *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. New York: Routledge. 2008.
9. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The dynamics of innovation: From National Systems and Mode 2 to a Triple Helix of university-industry-government relations. *Research Policy*, 2000, vol. 29 (2). – PP. 109-123.
10. Audretsch D.B. From the entrepreneurial university to the university for the entrepreneurial society. *Journal of Technology Transfer*. June 2014. № 39 (3), 313-321 // DOI:10.1007/s10961-012-9288-1
11. Etzkowitz H. *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. Routledge. 2008. – 157 p. // https://mguntur.id/files/ebook/ebook_1605608206_cf742d707b4e0bf22bf3.pdf
12. https://www.encyclopedia.com/places/africa/benin-political-geography/medieval-education?utm_source=chatgpt.com
13. Etzkowitz H., Ranga M. & Dzisah J. Whither the university? The Novum Trivium and the transition from industrial to knowledge society. *Social Science Information*, 2012. № 51(2), – P. 143-164.
14. Carayannis E.G, & Campbell D.F. Triple Helix, Quadruple Helix and Quintuple Helix and How Do Knowledge, Innovation and the Environment Relate To Each Other? A Proposed Framework for a Trans-disciplinary Analysis of Sustainable Development and Social Ecology. January-March 2010. № 1(1), – PP. 41-69.
15. Powell W.W. *Neither Market nor Hierarchy: Network Forms of Organization*. In B. M. Staw & L. L. Cummings (Eds.), *Research in Organizational Behavior*, 1990. Vol. 12. – PP. 295-336.
16. Parsons T. *The Social System*. Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group This edition published in the Taylor & Francis e-Library, 2005. – 374 p.
17. Bourdieu P. The forms of capital. Richardson J., *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Westport, CT: Greenwood, 1986. – PP. 241-58.
18. Castells M. Materials for an exploratory theory of the network society. *British Journal of Sociology*, Vol. 51 issue 1, – PP 5-24.
19. Muhandislik sohalarida ilm va ta'limni rivojlantirish bo'yicha muloqot bo'ldi. 20.06.2024. // <https://president.uz/oz/lists/view/7333>; Олий таълим ва илм-фан соҳасидаги устувор вазифалар кўриб чиқилди. 22.01.2025 // <https://president.uz/uz/lists/view/7832>

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000